

A földgömb a festőművészetben és a „Nagykövetek glóbusza”

Tiner Tibor

MTA CSFK Földrajztudományi Intézet

Miket szimbolizálhat a földgömb egy festményen?

- **A tudomány, az ismeretszerzés és a földrajzi térben való tájékozódás fontosságát** (könyvekkel, mérőeszközökkel).
- **Az ember földi életének mulandóságát** (koponyával, órával).
- **A hatalmat, területek birtoklását.**
- **A művész földrajzi érdeklődését és ismereteit is tükrözi.** - Erről a földgömbön ábrázolt **területek** és a glóbuszra felírt **földrajzi névanyag** árulkodik!

Az athéni iskola (Raffaello Santi, 1509)

The ambassadors (ifj. Hans Holbein, 1533)

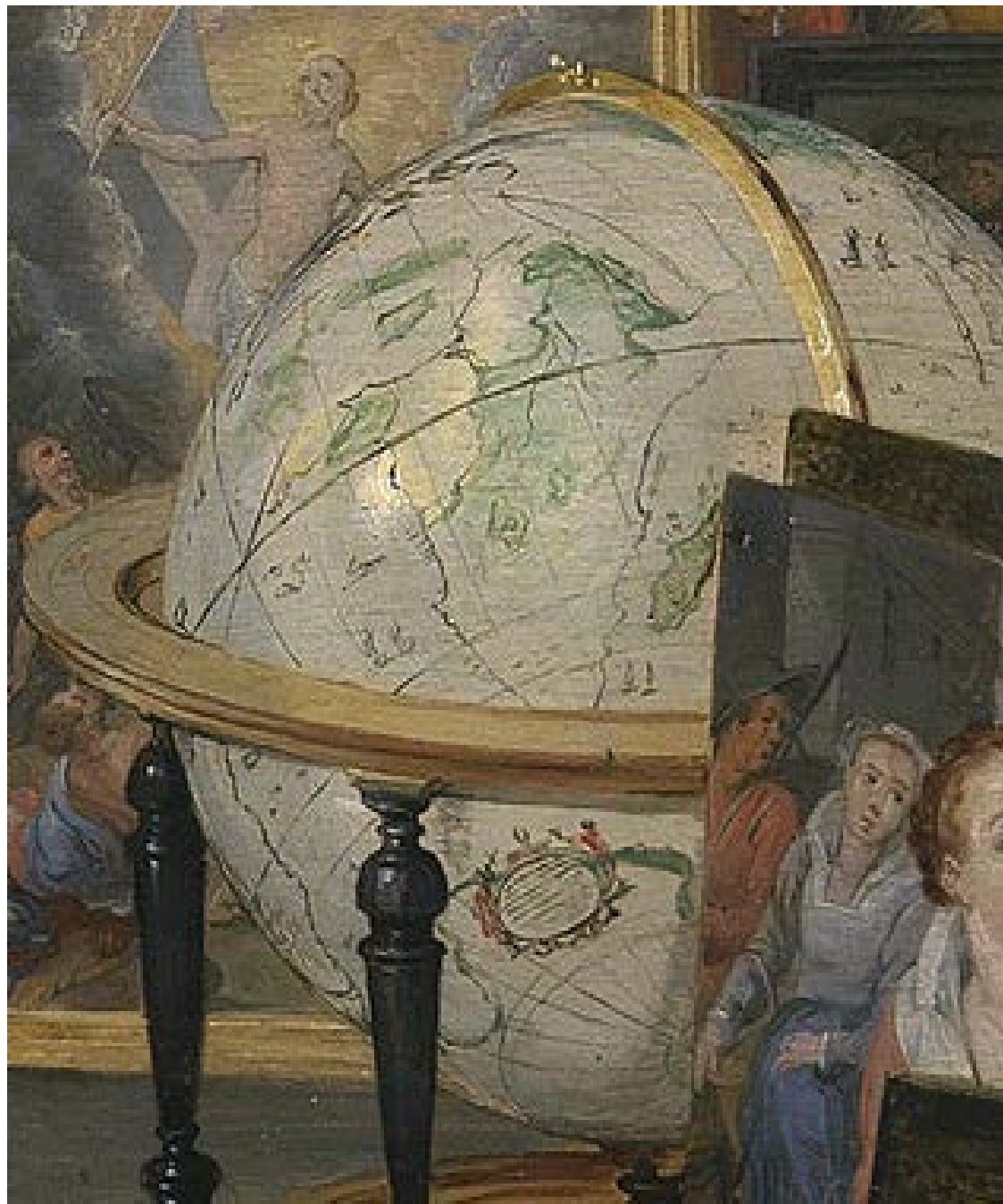

Koponya-anamorfózis H. Holbein: A nagykövetek c. képén
(Felismerhetetlenné torzított kép, amely csak egy bizonyos nézőpontból válik felismerhetővé) - DNy – ÉK irányba mutat!

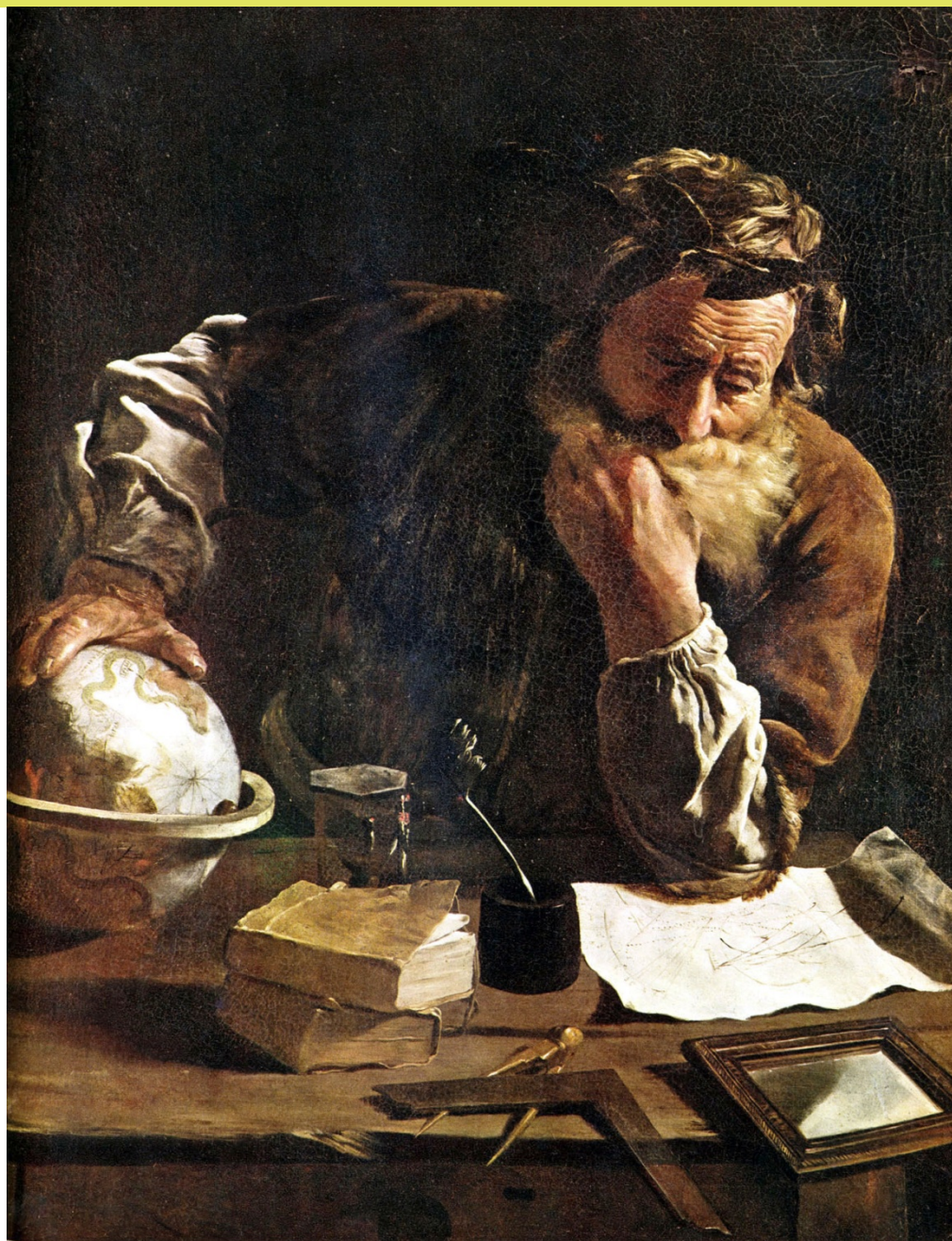
A látás (id. Jan Brueghel – P.P. Rubens, 1617)

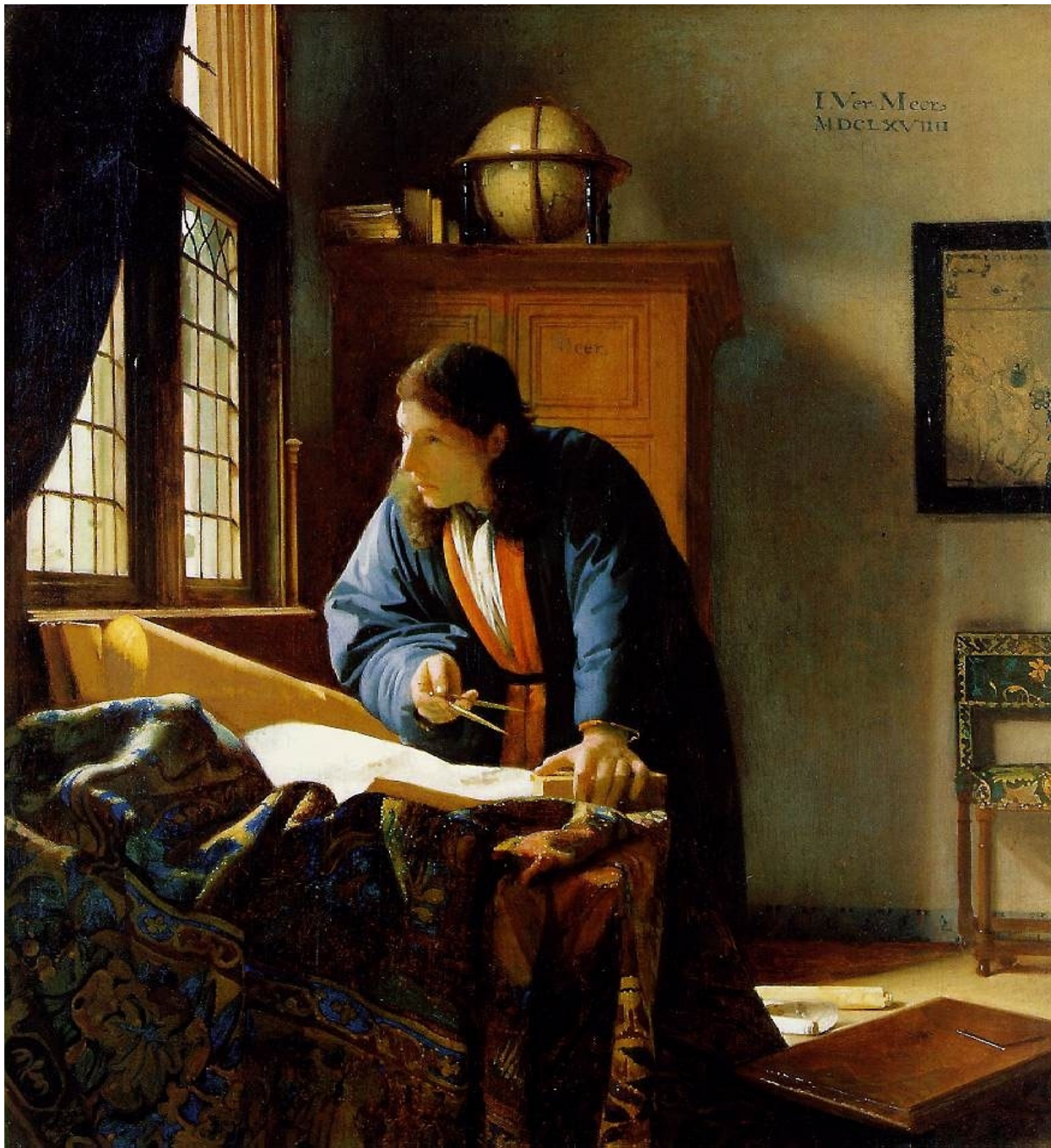
A gondolkodó Arkhimédész (Domenico Fetti, 1620)

A mulandóság allegóriája (Antonio de Pereda, 1632k)

A geográfus (Jan Vermeer, 1669)

Viktória hercegnő és kutyája, Dash (George Hayter, 1833)

- Royal Collection, London
- Eredeti méret: 215 x 145 cm
- - a földgömb átmérője 32 cm
- Mivel IV. Vilmos brit uralkodónak (1765-1837) nem volt életben maradt fiúgyermek, ezért a 18 évesen trónra lépő Viktóriának már gyermekkorától kellett készülnie az uralkodásra.
- Viktória már 14 éves korában részletes ismeretekkel rendelkezett a brit gyarmatbirodalomról, az egyes gyarmatok méretéről, földrajzi elhelyezkedéséről és népeiről.

Bethlen Gábor tudósai körében (Madarász Viktor, 1872)

A „nagykövetek földgömbje” $d = 17$ cm (H. Holbein, 1533)

A glóbusz eredeti, DK-i tájolásban

- és 120° -kal balra forgatva

A festő feltételezett „modelljéről”

- Egy 12 db gömbkétszög-szelvényből álló, fametszetből kinyomtatott és összeragasztott 16. sz.-i földgömb.
- Készítési ideje: 1526 (valószínűleg Nürnbergben)
  - Fiatalabb, mint a Virtuális Glóbuszok Múzeumában látható Waldseemüller-féle földgömb (1507)
- Ez a glóbusz lehetett az első olyan ismert földgömb, amely Magellán föld körüli útját (1519-1522) megjelenítette.
- Összesen három db létezéséről van tudomásunk.
  - Egy példányt a Yale Egyetem (New Haven, USA) központi könyvtárában őriznek, a másik 2-ről nincs hiteles információ.
  - Elnevezését („The ambassadors’ globe”) és hírnevét Holbein híres festményének köszönheti.

„The ambassadors' globe” néhány jellemzője

- **128** (kiolvasható/beazonosítható) **földrajzi nevet tartalmaz!**
- Pirossal emeli ki a **Északi-sarkkört**, a **Ráktérítőt**, az **Egyenlítőt**, + a Tordesillasi Egyezményben(1494) kijelölt **délkört (Ny.h. 48°)**
- **Európa-centrikus** (a glóbuszon világosbarna színű).
- Csak **4 tenger** és **5 folyó nevét tünteti fel**, a hegységeket nem.
  - Adriai-, Fekete-, Kaszpi- és Vörös-t., ill. Duna, Dneper, Don, Fehér-Nílus), de a Rajnát, a Szajnát, a Rhône-t, ill. a Kék-Nílust is jelöli.
- A **Földközi-tenger 9 szigetét ábrázolja**, de csak 8-at nevez meg
  - Többségüket közel azonos méretűnek rajzolja.
- Döntően **ország- és tájneveket ír, kevés a városnév.**

Nürnberg, Párizs, Lyon, Bayonne, Róma, Genova, Velence, Konstantinápoly, Moszkva; ill. Jeruzsálem, Mekka (M.), Áden; Afrikában Fez és Alexandria.
- A **névírás iránya változó**, a **nevek vége gyakran lemarad!**

Ok: A DK-i tájolás mint gond, ill. a tengerpartok vonalait nem metszik a nevek.

A „glóbusz” különleges földrajzi nevei (Európa)

- **Ibernia** – Írország (ó-ír *Iweriu* – ‘termékeny föld’), **Dacia** –Dánia (h.)
- **Pritannia** – Bretagne, **Normā** – Normandia,
- **Leon** – Lyon, **Baion** – Bayonne, **Costāti** – Konstantinápoly
- **Sinus Adriaticus** – Adriai-tenger („-öböl”)
- **Pontus Evxinus** – Fekete-t. (gör. *Axenos pontos* – ‘barátságtalan t.’)
- **Neper Fl** – Dnyeper, **Tanais** – Don
- **Moria** – Peloponnészoszi-félsziget középkori neve
(gör. *moreai* – ‘eperfa’. A 11. az.-ban a keresztes lovagok nevezték el.)
- **Crema nia** – Krím (Krími tatár kánság területe)
- **Bvlgaria** – Volgai bolgárok földje
- **Rvssia** – Kijevi Rusz (és Oroszország neve is ÉK-en)
- **Livo nia** – Lettország

LIBIE
DESERTVM

MARMARI
CA

ALEXA
EGIP

ETHIOPIA

ORGVENE
REGNV

NUBIE
REGNV

ETHIOPIA
SVB

SINN
TABESCHER

LLI
INV

RIO DE CA
MAREOS

STHO
ME

RIO
G

SOI

MARE ARABICVM

ETHIOPIA

SINN

TABESCHER

ETHIOPIA

ETHIOPIA

ETHIOPIA

ETHIOPIA

A „glóbusz” különleges földrajzi nevei (Afrika)

- **Insvle Hesperidvm** – Zöld-foki-szk. (*Hesperides* – gör. mitol. név)
- **Barbaria** – „Idegenek földje” (gör. *Barbarosz* – ’idegen’)
- **Getulia** – Berber népcsoport földjének latin neve az ókorban.
- **Melli Regnvm** – „Feketék királysága”
- **Orgvene Regnvm** – Egykori királyság a mai Nigéria K-i részén
- **Rio de Camareos** – „Garnélarákok folyója” (port. *camaroe* ‘garnélarák’ - ma: Wuri f.)
- **Merce Nilvs Fl.** – Fehér-Nílus („Tiszta-Nílus”)
- **Habesch Presbiter Ioannes** – ném. ’János pap földje/birtoka’
- **Arabie Sinus** – Vörös-tenger („Arab-öböl”)
- **Troglo.** – Troglodytae – a Vörös-tenger D-i partvidékén barlanglakó néptörzs latin neve
- **Seila** – Szomália Ény-i részén egykor létezett Zeila város vidéke

DESERTUM

RUSSIA

TARTARIA

CYMANIE

L. VO NIA

Mosco VIA

BULGARIA

NAGANI

CREMA NIA

TANAIS

IBERIA

GEORGLA

HERCANI ET CASPIUM MARE

MOSA

CHALDEA

PERSARY REG.

TARTARIA COCASIANA

TARTARIA

A glóbusz különleges földrajzi nevei (Ázsia)

- **Ierosolima** – Jeruzsálem (hosszú neve miatt kör alakban írva)
- **Arabia stirilis** – „Arab törzsek” (földje)
- **Persicus et Besera Si** – Perzsa- és Bászrai-öböl
- **Hircanvm et Caspivm Ma** – Kaszpi-tenger
(Hyrkania ‘Farkasok földje’ – Kr. e. 520 k. birod. a Kaszpi-t D-i partvidékén)
- **Iberia** – A kaukázusi ibérek (a grúzok ősei) földje
- **Mosalia** – „Moszul vidéke”
- **Chaldea** – „Káldeusok földje” (Kaszpi-t. D-i partvidékén élő nép v.)
- **Tartaria Torcve** – „Türkmen-Tatárföld”
- **Tartaria Corasine** – „Horezmi-Tatárföld”
- **Tartaria Cvmanie** – „Kun-Tatárföld”
- **Biserminarvm Terra** – „Böszörmények földje” (muszl. bolg.-tör.)

A „nagykövetek glóbusza” mint egyedülálló kultúrtörténeti és kartográfiai érték

- Ilyen **részletes földrajzinév-anyagot tartalmazó glóbusz** egyetlen más 16. századi festményen sem található – sőt még a 17-19. századi képeken sem!
- A **kor** hajózási, kereskedelmi, etnikai szempontból **legjelentősebb térségeit, szigeteit, földrajzi pontjait,** valamint Európán kívüli vidékeit **művészi eszközökkel örökítette meg** és egy remekmű részeként őrizte meg az utókornak.
- Megvalósult benne **a festőművészet és térképészet sajátos szimbiózisa.**

A Mester
nevében is
köszönöm
megtisztelő
figyelmüket!